

İsa Aleyhisselam'ın Nuzulü

İsa a.s.'in nuzulü hak mıdır?

Cevap: Ebu Hüreyre radiyallahu anh rivayet ediyor; Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Nefsimi elinde tutana (Allah'a) yemin olsun ki; İsa İbni Meryem'in adil bir imam olarak aranızda nüzul etmesi yakındır. Haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak, hiç kimsenin mal kabul etmeyeceği şekilde malı artıracak. Bir tek secde dünyadan ve içindekilerden hayırlı olacak"; sonra Ebu Hüreyre dedi ki; İsterseniz şu ayeti okuyun;

"Kitap ehlinden, ölmeden önce, İsa'ya inanmayacak yoktur. O (gerektiği gibi inanmadıklarından) kıyamet günü onların aleyhine şahid olur"; (Nisa, 159)[1]

Haçı kırması; Hıristiyanlık dininin ve onların İsa aleyhis selam'ı yüceltmek konusundaki iddialarının iptali demektir. Cizyeyi kaldırması; Kafirler İslam'ı kabul edene kadar onlardan cizye kabul etmez demektir. Onlardan kim cizye bağışlarsa almaz, ya Müslüman olmaları ya da ölümü seçmelerini teklif eder.

Malın artması; Zulümsüz bir adalet sebebiyle malın çoğalması, bereketlerin ve hayırların nazil olması demektir.

Ebu Katadetül Ensari radiyallahu anh, Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor;

"İmamınız sizden olduğu halde Meryem oğlu aranızda nüzul ettiğinde haliniz nice olur?"[2]

Meryem oğlu İsa aleyhis selam, mel'un Deccal'in çıkışından sonra nüzul eder. Ehl-i Sünnet vel Cemaat indinde Onun nuzulü haktır. Bu konuda sahih hadisler vardır. Akıl onu iptal edemez, isbatı vaciptir.

Bunu bazı Mutezile, Cehmiyye ve onlara uyanlar inkar etmişlerdir. Şu ayet ile bu hadislerin merdud olduğunu iddia ederler; "Peygamberlerin sonuncusudur"; (Ahzab,40) Şu hadisi de delil tutarlar; "Benden sonra peygamber yoktur"[3] Ve derler ki; "Peygamberimiz Sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra peygamber gelmeyeceği hususunda Müslümanların icması vardır. Onun şeriatı kıyamet gününe kadar bâkidir, nesh olunmaz..."

Onların bu sözleri fasit bir istidlaldir. Zira şüphesiz İsa aleyhis selam'ın nuzulü ile murad edilen, Onun yeni bir şeriat getirip, şeriatımızı nesh etmesi değildir. Bu hadislerde ve diğerlerinde böyle bir şey yoktur! Doğrusu; şüphesiz İsa aleyhis selam, Şeriatımızla hükmeden adil bir hakem olarak nüzul edecek, şeriatımızdan insanların terk ettiklerini ihya edecektir.[4]

Ebu Hüreyre radiyallahu anh der ki; "Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu; "Meryem oğlu aranızda nüzul etmiş iken ve imamınız da sizden olduğu halde haliniz nice olur"

İbni Ebî Zi'b der ki; "Yani Rabbinizin Kitabı ve Peygamberinizin'in (Sallallahu aleyhi ve sellem) Sünneti, imamınız iken"; demektir"[5]

Sahi hadiste burada bahsedilen imamın Mehdi a.s. olacağı belirtilmiştir.[6] İbni Ebi Zi'b de bu yorumunda Mehdi a.s.'in Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetiyle amel edeceğini kasetmiş olabilir.

Hafız İbni Hacer; "Mehdi'nin bu ümmetten olacağı ve İsa A.s.'in onun arkasında namaz kılacağına dair hadisler tevatür etmiştir. Sahih olan hüküm, İsa a.s.'in diri olarak göğe

çıkarılıdığıdır.” Der. Şevkani 29 hadis, Gıvami 50 hadis, Keşmiri de 101 hadis zikrederek bu konudaki hadislerin mütevatir olduğunu ispat etmişler, Sıdık Hasen Kannuci, Şankiti, M.Ali Azam gibi pek çok ulema da bu hükme katılmışlardır.[7]

“Allah buyurmuştu ki: Ey İsa! Seni vefat ettireceğim, seni nezdime yükselteceğim, seni inkâr edenlerden arındıracağım ve sana uyanları kıyamete kadar kâfirlerden üstün kılacağım. Sonra dönüşünüz bana olacak. İşte o zaman ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim.”(Al-i İmran 55)

Bu ayette geçen; “mütevveffike” fiilinin anlamı; bir şeyi tamamen almak demektir. Kişi; “istevfeytu hakkî ve teveffeytuhu” dediği zaman; “Hakkımı tam ve eksiksiz aldım” demektir. Ölüm manasına gelen kelime ise; “İmate”dir.

Zemahşerî, Esasul Belaga'da der ki; “Vefat sözcüğü ile ölümü ifade etmek, mecaz kabilindedir.”

İbni Cerir et Taberî ve İbnu Ebi Hatem'in Hasen r.a.'den rivayet ettiklerine göre “İnnî mütevveffike”; uyku halinde alıp götürmek demektir. Allah Onu uyku halinde semaya kaldırmıştır. Hasen r.a. dedi ki;

“Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem Yahudilere; “İsa a.s. ölmedi. O, kıyamet gününden önce tekrar size dönecektir.”[8]

Bu doğrudur, nitekim En'am suresi 60. ayetinde; “Geceleyin sizi öldüren (öldürür gibi uyutan), gündüzün de ne işlediğinizi bilen; sonra belirlenmiş ecel tamamlansın diye gündüzün sizi diriltten (uyandıran) O'dur. Sonra dönüşünüz yine O'nadır. Sonunda O, yaptıklarınızı size haber verecektir.” Buyrulmaktadır. Burada da “teveffa” fiili kullanılmıştır.

Yine Zümer suresi 42. ayetinde; “Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda iken canlarını alır da ölümüne hükmettiği canı alır, ötekini muayyen bir vakte kadar bırakır. Şüphe yok ki, bunda iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır.” Buyrulmuş, burada da teveffa kelimesi “almak” anlamında geçmiştir. Halbuki uyuyan kimse, bildiğimiz manada ölmüş değildir.

İbni Cerir et Taberî, sahih bir senetle Ka'b r.a.'ın şöyle dediğini nakletmiştir; “İsa a.s. kendisine tabi olanların azlığını ve yalanlayanların çokluğunu görünce Allah'a şikayette bulundu ve Allah ona şöyle vahyetti;

“Seni alıp götüreceğim, semaya kaldıracağım. Seni tekrar dirilteceğim. Bir gözü kör olan şaşî deccal'i öldüreceksin, bundan sonra da 24 yıl yaşayacaksın. Sonra seni dirileri öldürüp canını aldığı gibi alacağım.”

Ka'b; “İşte bu, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şu sözünü tasdik ediyor; “Evvelinde ben, sonunda ise İsa a.s.'ın olduğu bir ümmet nasıl helak olur?”

İbni Asakir, bu ayetin tefsiri hakkında İbni Abbas, Hasen el Basri ve Mücahid r.a.'nın şöyle dediklerini nakleder; “Seni öldürüp semaya kaldıracağım; yani seni bana kaldıracağım ve ahir zamanda vefat ettireceğim.”[9]

Allah Azze ve Celle buyurur ki; “Şüphesiz ki o (İsa), kıyametin (ne zaman kopacağını) bilgisidir. Ondandır hiç şüphe etmeyin ve bana uyun; çünkü bu, dosdoğru yoldur.”(Zuhruf 61)

“Ve "Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük" demeleri yüzünden (onları lânetledik). Halbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar; fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler.

Bilâkis Allah onu (İsa'yı) kendi nezdine kaldırmıştır. Allah izzet ve hikmet sahibidir.

Ehl-i kitaptan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir. Kıyamet gününde de o, onlara şahit olacaktır.”(Nisa 157-159)

Şimdi, İsa a.s.'ın ahir zamanda nuzul edeceğini inkar edenlere sorarız; Ayette geçen

Rafaahullahu "ileyhi=Allah onu kendisine yükseltti" ifadesi, eğer bu yükseliş, derece bakımından yükseliş ise, "İleyhi: kendisine" kelimesi ne anlamdadır? "Allah onu kendisi gibi bir ilah kıldı" mı denilecektir?

Zira, "Allah falanın makamını kendisine yükseltti" sözünün anlamı; "Onu kendi mertebesine ulaştırdı" demektir. Fesubhanallah!

Hem sonra, derecesinin yükseltilmesi neden asılma veya öldürülme hadisesine bağlansın? Bundan önce zaten derecesi yükseltilmiş değil miydi?

"Kitap ehlinde, ölmeden önce ona inanmayacak kimse yoktur"(Nisa 159) ayetindeki "Kable mevtihi: ölümünden önce" ibaresi, ayetin siyakından açık olarak anlaşıldığı gibi İsa a.s.'ı işaret etmektedir. Yani mana; "İsa a.s.'ın yeryüzüne indiğinde hayatta olanlar ona iman edecek, İsa a.s. bundan sonra ölecektir" demektir.[10]

İSA ALEYHİS SELAM'IN VASIFLARI

Müslümanlar, nüzul ettiğinde Onu tanırsınlar diye, Efendimiz Sallallahu aleyhi ve sellem, Mesih İbni Meryem aleyhis salatu vesselam'ı çoğu sahih olarak gelen hadislerde vasfetmişlerdir. Bu hadislerden bazıları;

Abdullah Bin Ömer (R.A.) Efendimiz Sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ediyor; "Gece rüyamda Kabe'nin yanında, esmer erkeklerin en güzeli zannettiğim birisiyle karşılaştım. Saçları iki omzuna sarkıyordu. Saçları taranmış ve başından su damlıyordu. İki elini, iki kişinin omuzlarına koymuş, Beyt'i tavaf ediyordu. Dedim ki; "Bu kimdir?" "Bu Mesih İbni Meryem'dir" dediler"[11]

Ebu Hüreyre radiyallahu anh'den merfuan; "Benimle İsa arasında başka peygamber yoktur. Şüphesiz O nüzul edecektir. Onu gördüğünüzde tanıyın; O orta boylu, pembe tenli, üzerinde açık kırmızı rengine boyanmış iki giysili, üzerine su isabet etmemiş olmasına rağmen başından su damlar gibidir. İnsanlarla İslam'ı seçmeleri için harb eder. Haçı kırar, domuzu öldürür, cizyeyi kaldırır. Allah, Onun zamanında İslam dışındaki bütün milletleri ve Mesih Deccal'i helak eder. İsa (Aleyhis selam) yeryüzünde kırk sene kalır ve sonra vefat eder. Müslümanlar Onun cenaze namazını kırlarlar.[12]

Nevvas Bin Sem'an (R.A.) hadisinde, Mesih aleyhis selam'ın vasfı hakkında buyrulur ki; "Başını eğdiğinde su damlar, kaldırdığında da inci gibi taneler düşer"[13]

Ebu Hüreyre (R.A.) rivayetinde; "İsra gecesinde İsa (A.S.) ile karşılaştım. Hamamdan yeni çıkmış gibi kızıl benizliydi."[14]

İbni Abbas (R.A.) rivayetinde; "İsa'yı açık kırmızı tenli, kıvrıkcık saçlı ve geniş göğüslü gördüm"[15]

Mesih Aleyhis selam Nereye Nüzul Edecek?

Nevvas Bin Sem'an (R.A.)den merfuan; "Allah, Mesih İbni Meryem'i gönderir, O da Şam'ın doğusunda Minaretul Beyda'ya iner."[16]

Nevevi Rahmetullahi aleyh der ki; "Bu minare bugün Şam'ın doğusunda Mevcuttur"[17]

Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "Müslümanlar Şam'daki Duhan dağına kaçarlar. Deccal gelir ve onları Muhasara altına alır. Bu kuşatma şiddetlenir ve sıkıntılar da iyice artar. Sonra Meryem oğlu İsa (A.S.) nüzul eder. Bunun üzerine bir seher vakti şöyle nida edilir;

"Ey insanlar! Yalancı habise karşı huruç etmenize mani olan nedir?" Derler ki; "Bu cinlerden bir adamdır"[18]

Bir rivayette de (Osman Bin Ebil As radiyallahu anh'den merfuan); "Deccal'in kuşatması altında iken onlara şiddetli bir açlık isabet eder, çok sıkıntı çekerler. Hatta içlerinden birisi yayının kirişini pişirse onu bile yer. Onlar bu halde iken seher vakti bir münadi söyle nida eder;

"Ey insanlar! Size gavs geldi (3 defa)" Birbirlerin derler ki; "Bu tok bir adamın sesidir"[19]

İsa Aleyhis selam, Mehdi'nin Ardında Namaz Kılar;

Bir önceki hadiste şu da geçer; "İsa aleyhis selam sabah namazı vaktinde nüzul eder. Müslümanların imamı der ki;

"Ey Ruhullah! Öne geç de namazı kıldır" Buyurur ki; "Bu ümmetin bazısı bazısına emir kılınmıştır"

Bunun üzerine Müslümanların emiri (Mehdi aleyhis selam) öne geçer ve namazı kıldırır."[20]

Diğer bir rivayet; "Müslümanların imamı salih bir kişi olan Mehdi'dir. İmamları sabah namazını kıldırarak için öne geçer ve Sabah namazı için tekbir aldığı sırada İsa İbni Meryem nüzul eder. Bunun üzerine imam arkasına dönüp geri çekilir ve insanlara namaz kıldırması için İsa aleyhis selam'ı öne geçirmek ister. İsa aleyhis selam elini Onun omuzlarının arasına koyar ve der ki; "Öne geç ve onlara namazı kıldır. Şüphesiz ikamet senin için okunmuştur" Böylece imamları (Mehdi A.S) onlara namazı kıldırır."[21]

Cabir (R.A.)'ın merfu rivayeti; "Müslümanların emiri İsa A.S.'a der ki; "Gel de bize namaz kıldır" Der ki; "Hayır, bazınız bazılarınıza Emir kılınmıştır. Bu Allah'ın bu ümmete bir ikramıdır"[22]

Mel'un Deccal'in Öldürülüşü;

Cemaat namazdan çıkınca İsa aleyhis selam der ki; "Kapıyı açın!" Kapı açıldığında arkasında, yetmiş bin silahlı ve taylasanlı Yahudi ile beraber Deccal'i görürler. Deccal, İsa Aleyhis selam'a baktığında tuzun suda eridiği gibi erir ve hemen kaçarak uzaklaşır. İsa Aleyhis selam der ki; "Darbemden kaçamazsın" Onu doğudaki "Lüd" kapısında yakalayıp öldürür."[23]

Ebu Hüreyre R.A. rivayeti; "Allah'ın düşmanı (Deccal), İsa'yı gördüğünde tuzun suda eridiği gibi erir. Eğer o halde kalacak olursa helak olur giderdi. Ancak Allah, onu İsa (A.S.)'ın elleriyle öldürür ve onun harbesinde kanını görürler."[24]

Diğer bir rivayet; "Namaz eda edildikten sonra İsa aleyhis selam harbesini alır ve Deccal'in yakınına gider. Deccal onu görünce kurşunun erimesi gibi erir. Harbesini Deccal'in göğsüne indirerek öldürür. Deccal'in arkadaşları da hezimete uğrar. Artık onların (Yahudilerin), ardına gizlenebileceği bir şey kalmaz. Hatta ağaç şüphesiz der ki; "Ey Mü'min! Kafir işte burada" ve taş der ki; "Ey Mü'min! İşte kafir burada"[25]

Tek gözlü yalancı (Deccal'in) fitnessinin son bulmasından sonra Nebi Sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem'den rivayet edilen sahih hadiste geldiği gibi;

"Meryem oğlu İsa aleyhis selam, Allah'ın Deccal'den koruduğu bir kavme gelir, onların yüzlerini mesheder ve onlara cennetteki derecelerini söyler. Onlar bu hal üzere buldukları sırada Allah, İsa aleyhis selam'a vahyeder;

"Şüphesiz Ben şimdi bir takım kullarımı çıkardım ki, hiç kimsenin onlarla harb etmeye takati yetmez. Yanında bulunan kullarımı Tur dağında muhafaza et."

Sonra Allah Teala Ye'cüc ve Me'cüc'ü gönderir, onlar da her bir tepeden hızla yürür, geçerler. Ordularının ilk gurupları Taberiye gölüne uğrayarak, gölün bütün suyunu içerler. Onların son grubu oraya uğradığında derler ki; "Eskiden burada su varmış" Allah'ın peygamberi İsa Aleyhis selam'ı ve ashabını kuşatma altına alırlar. Öyle olur ki onlardan birine bir öküz başı, birinizin bu günkü yüz dinarından daha değerli olur."[26]

Son Rasul ve İsa a.s.

Rasûllerin sonuncusu Muhammed sallallahü aleyhi ve sellem'dir. Bunun delili yüce Allah'ın:

"Muhammed sizin adamlarınızdan kimsenin babası değildir. Fakat o Allah'ın Rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur." (el-Ahzab, 33/40) buyruğudur.

O halde Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem'den sonra hiçbir peygamber gelmeyecektir.

"Meryem oğlu İsa, âhir zamanda inecektir ve o bir rasûldür" denilecek olursa, cevabımız şudur:

Bu doğrudur, ancak o önceki şeriatleri yenileyen bir rasûl olarak inmeyecektir. O, peygamber Muhammed sallallahü aleyhi ve sellem'in şeriatini ile hükmeden birisi olarak inecektir. Çünkü gerek İsa'ya, gerekse diğer peygamberlere düşen Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e iman etmek, ona uymak ve ona yardımcı olmaktır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Hani Allah peygamberlerden; size verdiğim kitab ve hikmetten sonra size beraberinizdekini doğrulayıcı bir peygamber gelince, ona mutlaka iman edecek ve yardım edeceksiniz diye söz aldığı zaman: Kabul ettiniz mi ve bu ağır yükünü alıp yüklendiniz mi, demişti. Onlar da: Kabul ettik demişlerdi. Öyleyse şahid olun ben de sizinle beraber şahadet edenlerdenim, diye buyurmuştu." (Âl-i İmran, 3/81) İşte peygamberle birlikte olanları tasdik eden rasûl Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'dir. Nitekim bu husus büyük sahabe İbn Abbas radiyallahu anh.'dan ve başkalarından sahih olarak rivayet edilmiştir.

[1] Müslim(1/135) Buhari(2/774,875,3/1272) İbni Hibban(15/227) Ebu Nuaym Müsnedul Mustahrec(1/217,220) Ebu Avane(1/98,105) Tirmizi(2233) Beyhaki(1/244,9/180) İbni Mace(4078) İbni Ebi Şeybe(7/494) Taberani Müsnedi Şamiyyin(1/84) Taberani Evsat(2/89,8/86) Ahmed(2/411,437,483,493) İbni Mende el İman(1/512-13) ed Dani Sünenül Varide(6/1234) Nuaym Bin Hammad(2/569,570,572) Temhid(14/202) İbni Adiy el Kamil(3/261) el İsabe(4/766) Nevevi Tehzibul Esmâ(2/358) Darekutni İlel(9/190) İbni Hazm Muhalla(7/296,391)

[2] Müslim(1/136) Buhari(3/1272) İbni Hibban(15/213) Ebu Nuaym Müsnedul Mustahrec(1/220) Ebu Avane(1/99) Deylemi(4882) Avnul Mabud(11/309) Kurtubi(4/101,16/105) Şerhus Sünne(15/82)

[3] İmam Ahmed bunu; Sa'd Bin Ebi Vakkas'tan(1/182), Ebu Said'den(3/32) ve Sevban radiyallahu anhum ecmain(5/278) rivayet etti.

[4] Nevevi Şerhu Sahihi Müslim(18/75)

[5] Müslim(1/137) Ebu Avane(1/99,106) Kurtubi(4/101,16/106)

[6] bkz.: ed Dani Sünenül Varide(6/1237) Gımarî Akide(s.125) Keşmirî Tasrih(s.196) sahihtir.

[7] İbni Hacer Fethul Bari(6/491) Keşmirî et Tasrih(s.62) Keşmirî el İslâm(s.38-43) Gımarî Akidetul İslâm(s.7) Kevserî Nazratun Abira(s.43,71) el Butî Kübral Yakıniyyat(s.330) Ebu Hayan Bahrül Muhit(2/473)

[8] Suyutî Durrül Mensur(2/225) Taberî(3/289) İbni Kesir(4/1260)

[9] Taberî(6/458) İbni Asakir Tarihu Dımeşk(47/512-514) Durrül Mensur(2/225) Nisaburî Vedehul Burhan(1/259)

[10] bkz. Vedehul Burhan(1/317)

[11] Müslim(1/155) Buhari(3/1269) Ebu Nuaym Müsnedul Mustahrec(1/337) Ebu Avane(1/130,148) Ahmed(2/22,39) İbni Mende İman(2/741) Nuaym Bin Hammad(2/571)

[12] İbni Hibban(15/225,233) Ebu Davud(4324) İbni Abdilberr et Temhid(14/201) Hatibul Bağdadi Muvazzahu Evham(2/238) İshak Bin Rahuye Müsned(1/124) Tefsiru Taberî(6/22) Tefsiru Kurtubi(3/291) Tefsiru İbni Kesir(1/579) Allame Dani Sünenül Varide Fil Fiten(6/1234)

[13] Müslim(4/2253) Hakim(4/538) Tirmizi(2240) İbni Mace(4075) Tefsiru Kurtubi(4/90) Tefsiru İbni Kesir(1/582) İbni Mende İman(2/934) Avnul Mabud(11/302) Tuhfetul Ahvezi(6/417) Nevevi el Minhac(18/67) Feyzul Kadir(6/464) Mizzi Tehzibul Kemal(15/224)

[14] Müslim(1/154) Buhari(3/1243,1269) İbni Hibban(1/247) Ebu Nuaym Müsnedul Mustahrec(1/237) Ebu Avane(1/116) Tirmizi(3130) Abdurrazzak(5/329) İbni Mende

İman(2/740,746) Tefsiru Taberi(15/5,15) Tefsiru İbni Kesir(1/584) Fethul Bari(13/97) Nevevi Tehzibul Esmâ(2/358) Nevevi el Minhac(2/232) Suyuti Dibac(1/213) İbni İshak Siyratun Nebeviye(2/247) Feyzul Kadir(1/140) el İsabe(4/765) Ebu Ubeyd el Bekri el Endülüsî Mu'cemül Müsta'cem(2/607)

[15] Ahmed(1/296) Taberani(11/64) İbni Sa'd Tabakat(1/417) İbni Ömer Radyallahu anhuma'dan; Müslim(iman,275) Buhari(3/1269) Ahmed(3/119) Camiüs Sağır(4259) Deylemi(3191) İbni Abdilberr et Temhid(14/190) Tefsiru İbni Kesir(1/584) Fethul Bari(13/96) Cem'ül Fevaid(8341) Kenzul Ummal(32268)

[16] Müslim(4/2253) Hakim(4/538) Ebu Davud(4321) Tirmizi(2240) İbni Mace(4075) Ahmed(4/181) Taberani Müsnedi Şamiyyin(1/356) İbni Ebi Asım el Ahad(3/164) Deylemi(1621) İbni Abdilberr Temhid(14/202) Tefsiru Kurtubi(4/90,16/105) Tefsiru İbni Kesir(1/582,584) İbni Mende İman(2/934) İbni Kani Mucemus Sahabe(3/164) Yakut el Hamevi Mucemul Buldan(2/464) Avnul Mabud(11/302) Mubarekfüri Tuhfetul Ahvezi(6/417) Nevevi el Minhac(8/82,18/67) Feyzul Kadir(6/464) Mizzi Tehzibul Kemal(15/224)

Bu hadisi Keysan radyallahu anh'den; Taberani(19/196) Buhari Tarihul Kebir(7/233) İbni Kani Mucemus Sahabe(3/141) İbni Abdilberr el İstiab(3/1330) İbni Hacer el İsabe(5/268) İbni Ebi Asım el Ahadu vel Mesani(5/98) Deylemi(8960)

Evs Bin Evs radyallahu anh'den; Taberani(1/217) Hatibul Bağdadi Taliyut Telhis(2/508) İbni Ebu Hatem İlel(2/422) Keşful Hafa(2/534) Mecmauz Zevaid(8/205) Heysemi, ricalinin güvenilir olduğunu söyler.

[17] Nevevi el Minhac Bi Şerhi Sahihu Müslim(18/67)

[18] Ahmed(3/367) Mecmauz Zevaid(7/344) Heysemi der ki; "Ahmed bunu iki isnad ile rivayet etti. Bir isnadı sahih ricalidir."

[19] Hakim(4/524) Ahmed(4/216) İbni Ebi Şeybe(7/491) Taberani(9/60) Mecmauz Zevaid(7/342) İbni Kesir Tefsiri(1/580) Nuaym Bin Hammad Fiten(2/546) Hadis hasendir.

[20] Ahmed(4/216) İbni Kesir Tefsiri(1/580) bir önceki dipnota bakınız.

[21] İbni Mace(4077) Nuaym Bin Hammad(2/566) Ümmü Şüreyk radyallahu anha'dan.

[22] Müslim(1/137) İbnu Carud el Münteka(1/257) İbni Hibban(15/231) Ahmed(3/345,384) Ebu Avane(1/99) Beyhaki(9/180) Deylemi(7603) İbni Mende İman(1/517) İbni Hazm Muhalla(1/9,7/391) Fethul Bari(6/494) Avnul Mabud(11/309) Feyzul Kadir(5/58,6/395)

[23] İbni Mace(4077) Nuaym Bin Hammad(2/566) Makdisi Fedailu Beytil Makdis(s.66) İbni Kesir Tefsiri(1/581) Avnul Mabud(11/303)

[24] Müslim(4/2221) İbni Hibban(15/224) Hakim(4/529) İbni Kesir Tefsiri(1/580) Dani Sünenül Varide(6/1115) Feyzul Kadir(6/463)

[25] Hakim(4/524) Taberi Tefsiri(16/28,17/91) İbni Kesir Tefsiri(1/580, 2/274, 3/17) Mecmauz Zevaid(7/342) İbni Ebi Şeybe(7/491) Ma'mer Cami(11/398) Heysem Bin Küleyb Müsnediş Şaşi(2/272) Ahmed(1/375, 4/216, 217) Ru'yani(2/297) İbni Ebi Asım el Ahad(2/449) Taberani(9/60) Nuaym Bin Hammad(2/574)

[26] Müslim(4/2253) İbni Hibban(15/226) Hakim(4/538) İbni Mace(4075) İbni Mende İman(2/934) Fethul Bari(13/109) Avnul Mabud(11/302) Mizzi Tehzibul Kemal(15/224)